

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
„ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”

МИХАЙЛОВА Анастасія Олегівна

УДК 781.62.008:378

**ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-ІНТОНАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ
БАКАЛАВРІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Слов'янськ – 2021

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано в Державному закладі „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент
Борисова Світлана Володимирівна,
Київська муніципальна академія музики
ім. Р. М. Глієра,
декан факультету виконавського мистецтва та
музикознавства.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор
Матвєєва Ольга Олександрівна,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди, професор
кафедри музично-інструментальної
підготовки вчителя;

кандидат педагогічних наук, професор
Чурикова-Кушнір Ольга Дмитрівна,
Чернівецький національний університет імені
Юрія Федьковича, професор кафедри музики.

Захист відбудеться „25” лютого 2021 року о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 12.112.01 у Державному вищому навчальному закладі „Донбаський державний педагогічний університет” за адресою: 84116, Донецька область, м. Слов’янськ, вул. Г. Батюка, 19, ауд. 201.

Із дисертацією можна ознайомитися на сайті <http://www.slavdpu.dn.ua/index.php/spetsializovana-vchena-rada-d-1211201/povidomlennia> та в бібліотеці Державного вищого навчального закладу „Донбаський державний педагогічний університет” за адресою: 84116, Донецька область, м. Слов’янськ, вул. Г. Батюка, 19.

Автореферат розіслано „25” січня 2021 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

С. М. Курінна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах активізації процесів глобалізації і євроінтеграції в Україні, а також упровадження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді (Додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641), особливого значення набуває формування ціннісних орієнтацій молоді у сфері світового музичного мистецтва й духовної культури, частиною якої є музично-інтонаційна культура.

Професійна підготовка майбутніх бакалаврів музичного мистецтва ґрунтується на нормативних документах, таких як Закон України „Про освіту” (2017), Закон України „Про вищу освіту” (2014), державних (галузевих) стандартах вищої освіти. Мистецька освіта є однією з галузей гуманітарного знання в освітній системі, яка має виховувати й формувати світогляд особистості і, звісно, професіонала, фахівця. У закладах вищої освіти (ЗВО) формується естетична культура особистості, її духовний потенціал, що зумовлює здатність до сприйняття, осягнення й оцінки прекрасного. У мистецьких навчальних закладах студенти накопичують знання про світ, розширюють власний практичний досвід, розвивають мотивацію до пізнання нового, виявляють емоційно-ціннісне ставлення до явищ культури та дійсності.

Інтеграція України у світовий культурний процес потребує нового ставлення як до загальнокультурних проблем, так і до якості підготовки фахівців. Галузь музичної освіти, яка є однією з найскладніших сфер культурного будівництва, особливо потребує оновлення форм і методів навчання. Безперервне накопичення нової інформації, багатоаспектність взаємозв'язків національних культур, нові досягнення в різноманітних царинах наукового знання створюють сприятливі умови для вдосконалення процесу навчання. Успішність упровадження загальної державної програми духовного зростання молоді значною мірою залежить від підвищення ефективності фахової підготовки майбутніх бакалаврів, зокрема формування музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва, що є одним із найважливіших складників загальнопрофесійної культури музиканта.

Аналіз наукової літератури дає змогу виокремити такі напрями досліджень із проблеми музичної освіти: вивчення питання музично-педагогічної підготовки (С. Борисова, О. Матвєєва, О. Олексюк, Р. Осипець, Г. Падалка, О. Рудницька, Л. Хлебнікова); формування виконавської майстерності музиканта-інструменталіста (О. Андрейко, М. Давидов, О. Станко, І. Шашевська, І. Ященко); розвиток виконавської культури вокаліста (Н. Гребенюк, Л. Дмитрієв, М. Єгоричева, А. Кисильов, І. Колодуб, М. Кондратюк); розвиток сучасної музичної освіти (Л. Масол, Т. Рейзенкінд, О. Ростовський, В. Черкасов, О. Щолокова).

Музично-інтонаційна культура особистості характеризується здатністю до цілеспрямованого, опосередкованого й узагальненого пізнання, зображення й перетворення дійсності за допомогою музично-звукових образів, що виражаються в інтонаціях (М. Михайлов). Сутнісні характеристики й проблеми розвитку музично-інтонаційної культури, а також різні аспекти розвитку інтонаційного слуху особистості, її здатності до розуміння й виконання музики саме як мистецтва інтонованого змісту розкривають музикознавчі, музично-психологічні та музично-педагогічні праці (Б. Асаф'єв, В. Бобровський, А. Готсдинер, Ю. Кремльов,

Д. Кірнарська, В. Медушевський, М. Михайлов, В. Петрушин, О. Спіліоті, Г. Тарасов, Б. Теплов, Б. Цагареллі, Г. Ципін, С. Шип, Б. Яворський).

У сучасних працях педагогічної, філологічної та музикознавчої спрямованості представлена музично-інтонаційна модель, що розкриває специфіку сприйняття й опанування узагальненими слуховими та м'язово-руховими уявленнями в музичній діяльності (В. Москаленко), музично-інтонаційна форма як комунікативна одиниця спілкування (С. Джансеїтова), музично-інтонаційний розвиток дітей раннього віку (О. Ногіна), музично-інтонаційні узагальнення як засіб розвитку музичного мислення (Н. Рагімханова). Музичне мислення як базис музично-інтонаційної культури вивчали: М. Арановський, Л. Виготський, Л. Дис, М. Каган, В. Москаленко, Е. Назайкінський, В. Петрушин, А. Сохор, В. Холопова.

У дослідженнях вітчизняних учених висвітлено різні аспекти музичного мислення, музичного значення та інтонування як складників музично-інтонаційної культури (Н. Мозгальова, Ю. Чекан, Т. Шелупахіна), сутність і структуру виконавської інтонаційної культури майбутнього вчителя музики (М. Лук'янчиков), питання формування музичного й музично-інтонаційного мислення в теорії та методиці музичної освіти (О. Піхтар, О. Спіліоті), розвитку вокально-інтонаційних навичок (М. Михаськова), формування вокально-виконавської майстерності (Е. Макарова, Г. Стасько, В. Яковенко), вокально-методичної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва (О. Єрошенко, Н. Можайкіна, Т. Пляченко), формування вокально-звукової, вокально-інтонаційної культури та розвитку вокального слуху майбутнього вчителя музики (О. Маруфенко, Т. Ткаченко, О. Чурікова-Кушнір).

Аналіз літератури засвідчує в арсеналі української педагогічної науки наявність величезного теоретико-практичного доробку з проблеми забезпечення якісної мистецької підготовки майбутніх фахівців. Водночас проблема формування музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва недостатньо досліджена в теоретичному та практичному аспектах. Це негативно позначається на діяльності ЗВО мистецького профілю щодо підготовки висококваліфікованих фахівців.

Підготовка фахівців у сфері музичного мистецтва пов'язана із *суперечностями*: між об'єктивною потребою суспільства у висококваліфікованих фахівцях у галузі музичної культури, необхідністю підвищення якості їхньої професійної підготовки, з одного боку, та низьким рівнем науково-теоретичного розроблення проблеми формування музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва як важливого складника їхньої загальнопрофесійної культури; між розділенням досліджень у галузі професійної підготовки майбутніх бакалаврів на вивчення окремо інтонаційної культури та музичної культури й нерозробленістю проблеми формування музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва, що розвивається в цілісній професійній діяльності; між потребою цілеспрямованого формування музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва та браком відповідних для цього технологій і педагогічних умов. Унаслідок постає наукова педагогічна проблема вивчення процесу музичної освіти в мистецьких ЗВО, зокрема підвищення рівня музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва в процесі

професійної підготовки.

Отже, актуальність і виявлені суперечності означеної проблеми, недостатній рівень її наукової розробленості та практичної реалізації зумовили вибір теми дисертації **„Формування музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва у процесі професійної підготовки”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри музичного мистецтва та хореографії Державного закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”: „Формування професійної компетентності студентів музичних спеціальностей у вищих навчальних закладах” (державний реєстраційний номер 0112U002730). Тему затверджено вченою радою Державного закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” (протокол № 5 від 24.11.2017 р.) та погоджено із рішенням бюро Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 1 від 29.01.2019 р.).

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутніх бакалаврів музичного мистецтва в ЗВО.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити й експериментально перевірити педагогічні умови формування музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

1. Вивчити процес формування музично-інтонаційної культури як психолого-педагогічну проблему.

2. Розкрити сутність і структуру поняття „музично-інтонаційна культура майбутніх бакалаврів музичного мистецтва” та з'ясувати роль музично-інтонаційної культури в процесі професійної підготовки.

3. Діагностувати реальний стан сформованості музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва в ЗВО.

4. Розробити та впровадити педагогічні умови формування музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва.

5. Експериментально перевірити педагогічні умови формування музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва у процесі професійної підготовки.

Відповідно до визначених завдань застосовано такі **методи дослідження**: *теоретичні* – аналіз філософської, психологічної, педагогічної літератури, а також літератури з питань естетики й мистецтвознавства з досліджуваної проблеми; осмислення педагогічного досвіду для систематизації даних, з'ясування сутності музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів і педагогічних умов її формування; *емпіричні* – педагогічне спостереження, бесіди, анкетування, тестування, вивчення творчих робіт студентів для визначення вихідного рівня сформованості музично-інтонаційної культури та динаміки її розвитку; педагогічний експеримент для перевірки ефективності педагогічних умов; *методи*

математичної статистики для оцінки статистичної значущості позитивних зрушень щодо результатів експериментальної роботи.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

– *уперше* обґрунтовано та впроваджено педагогічні умови формування музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва: здійснення систематичного педагогічного впливу на процес професійної підготовки майбутніх бакалаврів з метою формування музично-інтонаційної культури студентів за допомогою створення музично-творчого освітнього середовища; формування мотиваційної готовності студентів до підвищення рівня їхньої музично-інтонаційної культури через активізацію емоційно-вольової сфери та поглиблення естетичної спрямованості музично-освітнього процесу; поетапне формування теоретичних і практично-творчих музичних компетентностей майбутніх фахівців з огляду на принципи: взаємодії пізнавальної, рефлексивно-оцінної та творчої активності студентів; варіативності форм музичної діяльності; суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників музично-освітнього процесу; використання активних форм і методів музичного навчання;

– *уточнено* зміст поняття „музично-інтонаційна культура майбутніх бакалаврів музичного мистецтва”, яке розглядається як складник професійної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва, особистісне утворення, що охоплює естетично-інтелектуальне сприйняття, ставлення, рефлексію інтонаційної практики як особливого способу діяльності, інтонаційних проявів особистості; обґрунтовано структуру музично-інтонаційної культури, що містить такі компоненти: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний; визначено критерії, показники та рівні сформованості (інтуїтивно-репродуктивний, продуктивно-ціннісний, творчо-імперативний); *удосконалено* форми й методи застосування музичних інтонацій у процесі підготовки майбутніх бакалаврів музичного мистецтва до музично-інтонаційної діяльності на заняттях музично-теоретичних дисциплін;

– *подальшого розвитку* набули положення про сутність музичної інтонації та музичної культури, теоретичні положення щодо змісту, форм і методів формування музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в їхній достатній готовності до впровадження в освітній процес ЗВО, що здійснюють професійну підготовку майбутніх бакалаврів музичного мистецтва. Результати й фактичний матеріал дослідження можуть бути використані у виконавській (здійснення цілісного процесу, спрямованого на організацію роботи в ролі виконавця на вибраному інструменті, артиста хору або вокального ансамблю, керівника хору або творчого колективу; підготовка та вдосконалення сольного, ансамблевого й оркестрового репертуару; репетиційна й публічна виконавська робота в умовах концертного залу й студії звукозапису), викладацькій (соціально-педагогічне й навчально-методичне здійснення навчального процесу в установах освіти) і культурно-просвітницькій (створення єдиного інформаційного середовища, що забезпечує формування та розвиток естетичних потреб і смаків усіх соціальних і вікових груп населення, виховання на цій основі зацікавленої аудиторії слухачів) діяльності фахівця. Розроблено методико-діагностичний комплекс оцінки рівнів

сформованості музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва; запроваджено спецкурс „Музично-інтонаційна культура музиканта” в процес професійної підготовки майбутніх бакалаврів музичного мистецтва. Це дало змогу запропонувати способи дальшого розвитку та вдосконалення можливостей професійної підготовки майбутніх бакалаврів музичного мистецтва в ЗВО (спеціальність – 025 Музичне мистецтво).

Матеріали й результати дослідження можуть бути корисними викладачам і студентам під час вивчення музично-теоретичних дисциплін, написання робочих програм, коригування та розроблення навчальних планів, у системі позааудиторної роботи з майбутніми бакалаврами, в організації практичних занять, лекцій, семінарів для курсу загальнопрофесійної підготовки майбутніх бакалаврів музичного мистецтва ЗВО різних рівнів акредитації, а також у системі післядипломної освіти.

Результати дисертації й навчально-методичні матеріали впроваджено в освітній процес ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” (довідка № 1/976 від 12.10.2020 р.); ОКЗ „Севєродонецький коледж культури і мистецтв імені Сергія Прокоф’єва” (довідка № 395 від 5.10.2020 р.), Харківської державної академії культури (довідка № 01-03-935 від 08.10.2020 р.), Київської муніципальної академії музики ім. Р. М. Глієра (довідка № 01/427-19 від 23.09.2020 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення й практичні результати дослідження було оприлюднено у формі доповідей на наукових, науково-теоретичних і науково-практичних конференціях різного рівня, зокрема, *Міжнародних*: „Развитие науки в XXI веке” (Харьков, 2016), „Перспективні наукові дослідження” (Софія, 2017), „Ключові питання в сучасній науці – 2018” (Софія, 2018), „Науковий простір Європи – 2018” (Пшемишль, 2018), „Східне партнерство – 2018” (Пшемишль, 2018); *Всеукраїнських*: „Українське музикознавство, музична педагогіка і виконавство у загальноєвропейському контексті” (Севєродонецьк, 2017), „Українське музикознавство, музична педагогіка і виконавство в загальноєвропейському контексті” (Севєродонецьк, 2019).

Основні положення, результати, висновки й практичні узагальнення виконаної роботи дістали позитивного схвалення після низки обговорень на засіданнях кафедри педагогіки навчально-наукового інституту педагогіки і психології Державного закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” (упродовж 2015 – 2018 рр.).

Публікації. Зміст і результати дослідження відображено в 11 одноосібних наукових працях автора, з них: 3 – у наукових фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному виданні (Index Copernicus), 7 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (248 найменувань, із них 11 іноземною мовою) та 21 додаток на 123 сторінках. Робота містить 73 таблиці, 20 рисунків. Загальний обсяг дисертації становить 383 сторінки, із них основного тексту – 217 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність вибраної теми, сформульовано об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення роботи, наведено відомості про апробацію та впровадження одержаних результатів, висвітлено структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – „**Теоретичні основи формування музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва у процесі професійної підготовки**” – простудійовано процес формування музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва як психолого-педагогічної проблеми; розглянуто вітчизняні та зарубіжні джерела з теми дослідження; здійснено теоретичний аналіз основних понять дослідження („культура”, „професійна культура”, „музична культура”, „інтонація”, „інтонаційна культура”); визначено сутність і структуру музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва; виявлено засади формування та роль музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів; теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки.

Аналіз наукових досліджень С. Аверинцева, В. Біблера, М. Кагана, Д. Лихачова, Ю. Лотмана, О. Соколова, Т. Ткаченко, Н. Хамітова, О. Шевнюк дає підстави стверджувати, що *культуру* в сучасній науці, з одного боку, розуміють як спадщину попередніх поколінь, сукупність матеріальних і духовних цінностей людства, а з іншого – як особистісне інтегральне утворення людини. Отже, рівень культури показує рівень духовного й матеріального життя як всього суспільства, так і окремої людини.

У розділі розглянуто сучасні наукові погляди на сутність і зміст *професійної культури* (О. Власюк, С. Ісаєнко, Н. Миколаєнко, О. Плеханової, А. Растригіної, Л. Хлебникової). Питання професійної культури педагога-музиканта в процесі фахової підготовки досліджують Е. Абдуллін, О. Олексюк, О. Осадчук, Г. Падалка, О. Рудницька, О. Хмельницька, у працях яких зауважено, що зміст духовного життя майбутніх музикантів визначає саме розвинена професійна культура, що є підставою також для самостійної практичної, дослідної, педагогічної та інших різновидів діяльності.

У педагогічних дослідженнях О. Апраксіної, А. Болгарського, А. Сохора, Р. Тельчарової виснувано, що *музична культура* – це частина загальнопрофесійної культури та показник її рівня, частиною якої так само є музично-інтонаційна культура. Музична культура особистості являє собою сплав художнього та соціального досвіду у сфері музичного мистецтва, виявляє індивідуальне, ціннісне, естетичне ставлення як до музики, так і до навколишнього світу (І. Алієв, Л. Тарасова, Б. Теплов, М. Фадєєва, Л. Школяр).

Аналіз наукових праць (Б. Асаф'єв, Л. Казанцева, Ю. Кремльов, В. Медушевський, Я. Ніємі, І. Околович, В. Холопова) дозволив стверджувати, що проблема *інтонації*, музичного інтонування, розуміння стилю, жанру, провідних інтонацій та образу є найвагомішою в педагогічній діяльності музиканта. В ході вивчення базових підходів щодо розуміння *інтонаційної культури* (Б. Асаф'єв,

Я. Ніємі), було визначено, що з одного боку, вона охоплює музичні здібності, музичну інтуїцію, інстинктивне почуття смаку, а з іншого – полягає в системному формуванні музично-інтонаційного оточення особистості.

З'ясовано, що в сучасній науці спостерігається обмеженість досліджень із формування в майбутніх бакалаврів музичного мистецтва музично-інтонаційної культури. Предметом наукових розвідок найчастіше є окремі музично-інтонаційні аспекти розвитку особистості: музично-інтонаційна модель, що розкриває специфіку сприйняття та опанування узагальненими слуховими та м'язово-руховими уявленнями в музичній діяльності; музично-інтонаційна форма як комунікативна одиниця спілкування; музично-інтонаційний розвиток дітей раннього віку; музично-інтонаційні узагальнення як засіб розвитку музичного мислення (С. Джансеїтова, В. Москаленко, О. Ногіна, Н. Рагімханова). Поряд із цим питання формування музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки не знайшло ґрунтовного відображення в педагогічних дослідженнях сучасності. З огляду на методологічні й теоретичні передумови формування та системний підхід, було об'єднано окремі музично-інтонаційні аспекти в комплексне поняття „музично-інтонаційна культура”.

У роботі подано авторське тлумачення *музично-інтонаційної культури* – це складник професійної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва, особистісне утворення, що охоплює естетично-інтелектуальне сприйняття, ставлення, рефлексію інтонаційної практики як особливого способу діяльності, інтонаційних проявів особистості. На основі аналізу структури елементів у складі професійної культури та музичної культури виокремлено практично-інтелектуальні (музичне мислення; інтонаційний слух; музична пам'ять; музично-інтонаційний досвід; вільне орієнтування в діатоніці й хроматиці; інтонування в ладі/поза ладом; знання музичних стилів, епох; музична грамотність) та естетичні (культурні настанови, творче уявлення, емоційно-художнє сприйняття, почуття цілого, художній смак) структурні елементи музично-інтонаційної культури. Також виявлено, що *формування музично-інтонаційної культури* майбутніх бакалаврів музичного мистецтва – це складний процес виховання особистості, становлення фахівця на основі розвитку музичного мислення засобами інтегративної музично-інтонаційної діяльності. Формування музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів відбувається під час вивчення загальнопрофесійних дисциплін: блок дисциплін ІСМК (історія зарубіжної музики, історія української музики, народна музична творчість), МТД (сольфеджіо, гармонія, поліфонія, теорія музики, аналіз музичних форм), фах, концертмейстерський клас, хоровий клас, ансамблі, оркестри. Було визначено, що особливо значуща роль належить різним видам музично-теоретичної діяльності, завдяки якій формуються навички, потрібні в процесі професійного становлення фахівця, коли кожен музичний твір має зображати світовідчуття автора, особливості епохи, стилю, а кожен виконавець будь-якого музичного твору має передати засобами музичної мови та інтонації особливості музичного образу.

На основі загальнопедагогічного аналізу професійних якостей майбутніх бакалаврів музичного мистецтва та з огляду на структурні елементи виокремлено такі компоненти музично-інтонаційної культури: мотиваційний, когнітивний,

діяльнісний, рефлексивний. Зміст *мотиваційного* компонента музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва, зважаючи на наукові висновки А. Готсдинера, С. Занюка, В. Петрушина, В. Сухомлинського, Г. Ципіна, запускає весь механізм музично-інтонаційної культури. Визначено головні настанови мотиваційного компонента: сприяння іншим, емоційно відкрите вираження думок і почуттів, переосмислення інтонаційної природи музичного мистецтва, орієнтація на співпрацю та якість виконання своєї роботи, ділова спрямованість особистості. *Когнітивний* компонент містить систему знань про інтонаційні аспекти діяльності майбутнього бакалавра музичного мистецтва. Його сутність формує стратегію музично-інтонаційної роботи: опрацювання інструктивного та художнього матеріалу, опанування навичками музично-інтонаційної діяльності, використання набутих знань про інтонаційний, стильовий і жанровий аспекти музики. *Діяльнісний* компонент виявляється через оперування знаннями, уміннями та навичками, що є головною смисловою одиницею музично-інтонаційної культури. Зміст цього компонента акумулює виконавську та творчу активність, готовність до музично-педагогічної інтерпретації творів, здатність до самостійного осягнення й передавання інтонаційно-сислової суті творів у контексті розв'язання педагогічних завдань. *Рефлексивний* компонент припускає рефлексивне ставлення майбутнього бакалавра до власної діяльності, що є однією з найважливіших умов удосконалення робочого процесу. Цей компонент характеризується вмінням оцінити власне розуміння змісту музичного твору, інтонаційно грамотно донести зміст до слухача, високою чуйністю до музики та її сенсу, що сприяє розкриттю художнього образу твору.

Авторське розуміння музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва, її структури й змісту слугувало достатньою підставою для розроблення та теоретичного обґрунтування педагогічних умов формування музично-інтонаційної культури музикантів – майбутніх бакалаврів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки. *Перша педагогічна умова* формулюється як *здійснення систематичного педагогічного впливу на процес професійної підготовки майбутніх бакалаврів задля формування музично-інтонаційної культури студентів за допомогою створення музично-творчого освітнього середовища*. У психолого-педагогічних працях Л. Виготського, Дж. Гібсона, Ю. Головіна, О. Киричука, Н. Крилової, К. Приходченко, Г. Ройзена, А. Рубінштейна, В. Рубцова на основі розуміння головних понять, що входять до складу музично-творчого освітнього середовища („творчість”, „освітнє середовище”), було виявлено сутність цього феномену як системи впливів і умов формування особистості, а також розвитку творчої індивідуальності майбутніх бакалаврів музичного мистецтва на основі нових знань і цінностей (потреби в глибокому емоційно-чуттєвому сприйнятті інтонаційної природи та змісту музичного мистецтва, розширення сфери орудування базовими елементами музичної інтонації (інтервали), появи інтересу до професійно-педагогічної діяльності).

Збагачення педагогічного досвіду та креативних здібностей майбутнього педагога-музиканта – резерв для підвищення його мотивації та поглиблення естетичної спрямованості музично-освітнього процесу, що зумовлює окреслення

другої педагогічної умови формування музично-інтонаційної культури: формування мотиваційної готовності студентів до підвищення рівня їхньої музично-інтонаційної культури через активізацію емоційно-вольової сфери та поглиблення естетичної спрямованості музично-освітнього процесу. Синтезуючи наукові надбання О. Волкової, Б. Додонова, С. Занюка, В. Петрушина, вважаємо, що друга педагогічна умова охоплює актуалізацію та узагальнення життєвого й музично-інтонаційного досвіду майбутніх бакалаврів, потрібного для осягнення художнього світу музичного твору; пошук найдоцільнішої форми музично-інтонаційної й художньо-дидактичної інформації; творче осмислення та реалізацію драматургії заняття; рефлексування внутрішніх психологічних процесів, дій і поведінки педагога.

Третя педагогічна умова – поетапне формування теоретичних і практично-творчих музичних компетентностей майбутніх фахівців з огляду на принципи: взаємодії пізнавальної, рефлексивно-оцінної та творчої активності студентів; варіативності форм музичної діяльності; суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників музично-освітнього процесу; використання активних форм і методів музичного навчання – ґрунтується на тому, що специфіку педагогічних процесів у професійній освіті визначає особливість студентів як суб'єктів навчання, і передбачає, що період їхнього перебування в ЗВО супроводжується опануванням технологією усвідомленої дії: „для чого?” (мета), „що?” (зміст), „як?” (метод).

У результаті аналізу наукових поглядів І. Зимньої, В. Лабунської, С. Рубінштейна, Г. Улунової, П. Якобсона виявлено, що процес взаємодії суб'єкта освіти з навколишнім світом та іншими суб'єктами відбувається постійно, унаслідок чого змінюється свідомість. Суб'єктність пов'язана зі здатністю особистості до саморозвитку та розкривається в професійній поведінці. Рефлексія як уміння свідомо контролювати не тільки результати своєї діяльності, а й рівень власного професійного розвитку визначає продуктивність професійно-педагогічної діяльності, сприяє професійному та особистісному становленню, визначає рівень сформованості музично-інтонаційної культури фахівця. Рефлексивно-оцінна діяльність стає важливою передумовою формування музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва.

Зазначені теоретико-методичні основи проблеми дослідження та теоретичне обґрунтування педагогічних умов стали визначальними орієнтирами в їхньому впровадженні та експериментальній перевірці прогресу формування музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів у процесі професійної підготовки.

У другому розділі – **„Дослідно-експериментальна робота щодо впровадження педагогічних умов формування музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва у процесі професійної підготовки”** – окреслено реальний стан сформованості музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів, визначено критерії, показники та рівні сформованості музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва; наведено приклади впровадження педагогічних умов формування музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва; проаналізовано результати дослідно-експериментальної роботи.

Через вирізнення складників музично-інтонаційної культури та її структури

виявлено, що музично-інтонаційна культура майбутніх бакалаврів музичного мистецтва залежить не так від співацького чи інструментального звукодобування, як від розвиненої аудіально-когнітивної сфери музиканта, яка відтворює суспільно-культурні, поведінкові та мистецькі норми, усвідомлені в індивідуальному досвіді. Ґрунтуючись на теоретичному аналізі сутності музично-інтонаційної культури як складної комплексно-інтегративної якості особистості, визначено критерії сформованості відповідно до компонентної структури досліджуваного феномену: ціннісна мотивація на взаємодію з музично-інтонаційною культурою; готовність студентів до інтонаційного сприйняття музичного мистецтва; сформованість системи теоретичних та практичних знань для музично-інтонаційної діяльності; наявність інтегративного музично-інтонаційного досвіду майбутніх бакалаврів; опанування видами музично-інтонаційної діяльності; ступінь активності в різноманітних формах музично-інтонаційної діяльності; емоційна чутливість до явищ музично-інтонаційної культури; уміння керувати власним психічним станом у процесі професійної діяльності. На основі визначених критеріїв та аналізу наукових підходів схарактеризовано три рівні сформованості музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва: інтуїтивно-репродуктивний – низький, продуктивно-ціннісний – середній, творчо-інтелектуальний – високий.

Діагностику рівня сформованості музично-інтонаційної культури майбутніх музикантів у ЗВО здійснено за допомогою адекватного діагностувального інструментарію, до якого ввійшли авторські методики та адаптовані діагностичні методики: „Орієнтаційна анкета спрямованості особистості” (Б. Басс), „Тест-анкета спрямованості особистості на інтонаційне сприйняття музичного мистецтва” (Б. Додонов), „Компетентність у сфері музичної інтонації”, „Інтервальний ланцюжок”, „Акордовий ланцюжок”, „Орієнтація в музичних стилях”, „Орієнтація в музичних епохах”, „Діагностика інтонаційного слуху” (С. Іванова), багатofакторний опитувальник для виявлення емоційної стійкості (Р. Кеттел), опитувальник діяльнісної експресії „Невербальна комунікація” (М. Поваляєва), „Експрес-діагностика емпатії” (І. Юсупов).

Аналіз результатів діагностики продемонстрував, що в контрольних та експериментальних групах до експерименту більшість респондентів мала продуктивно-ціннісний рівень музично-інтонаційної культури, для меншої частини опитуваних був характерний інтуїтивно-репродуктивний рівень, і зовсім невеликій кількості майбутніх бакалаврів (до 20%) була притаманна розвинена музично-інтонаційна культура. Залежно від специфіки професійної підготовки майбутніх бакалаврів музичного мистецтва різних спеціальностей було створено три групи випробуваних: до першої групи (N = 84) належали студенти фортепіанної та вокальної спеціалізацій ЗВО, до другої групи (N = 84) – студенти народної, струнної, естрадної й духової спеціалізацій ЗВО, до третьої групи (N = 86) – студенти диригентсько-хорової спеціалізації ЗВО. Для студентів усіх груп характерні досить високі значення продуктивно-ціннісного рівня музично-інтонаційної культури (46,8% у контрольної групи (КГ) та 46,2% в експериментальній групі (ЕГ)); середні значення інтуїтивно-репродуктивного рівня музично-інтонаційної культури (33,8% у КГ та ЕГ); низькі значення творчо-інтелектуального рівня музично-інтонаційної культури (19,4% у КГ та 20,0% в ЕГ).

Упровадження першої умови (здійснення систематичного педагогічного впливу на процес професійної підготовки майбутніх бакалаврів для формування музично-інтонаційної культури студентів через створення музично-творчого освітнього середовища), відбувалося через реалізацію (застосування) низки методів: практичне музикування на заняттях музично-теоретичних дисциплін; практичне засвоєння типових інтонацій; музично-інтонаційний аналіз музичних зразків; складання та робота з музично-інтонаційним вокабуляром. За допомогою вокалізів і музичних скоромовок, де використовувалися різні тональні системи (однойменна, паралельна, однотерцієва, хроматична), створювалося музично-творче освітнє середовище, коли студенти на практиці могли долучитися до сучасних ладів, складних і цікавих гармонічних вертикалей та прийомів композиторської техніки через активні форми й методи навчання. Це позитивно вплинуло на підвищення рівня діяльнісного компонента музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів.

У сучасних умовах актуальним у музичній освіті та виконавстві стає виявлення музично-інтонаційної концепції твору й музично-інтонаційного словника музиканта. Адже авторський музичний зміст виконавець має відтворювати з максимальною точністю й правдивістю та ґрунтуватися не на односторонньому інтуїтивному розумінні, а на логіці й інтелекті. Ефективному втіленню зазначеної умови сприяла робота з типовими інтонаціями (базові мелодичні звороти) та створення й опрацювання музично-інтонаційного вокабуляра (словника).

У процесі експерименту застосовано приклади музичних творів композиторів різних епох (Арія Ксеркса з опери „Ксеркс” Г. Генделя, фуга C-dur з ДТК І. Баха, головна партія з 40-ї симфонії В. Моцарта, „Туга за Батьківщиною” Ф. Ліста, Тріумфальний марш з опери „Аїда” Дж. Верді, Дует Карася й Одарки „На туркені оженюся” з опери „Запорожець за Дунаєм” С. Гулака-Артемовського, „Траурний марш” з 1-ї симфонії Г. Малера, „In Trutina” (№21) з кантати „Карміна Бурана” К. Орфа, побічна партія з 7-ї симфонії Д. Шостаковича, „Мелодія” М. Скорики та ін.), а інтонації структуровано за значеннями: експресивне (заклик, тріумфування, чиста радість, почуття повноти, тривога, торжество, рішучість, співчуття, спокій, жалість, туга, трагічна мужність, блаженство, щастя, страждання, відчай, радість, горе, скорбота, невинність, чистота, щастя); логічно-сміслові (ствердження, запит, завершення думки, задумливість, спокій, іронія, сумнів, здивування); характеристичне (українська, руська, грузинська, німецька, французька, англійська, фольклорна, побутова); жанрові (пісенна, аріозна, речитативна, розповідна, хоральна, скерцозна, танцювальна, маршова, медитативна, ораторська); стилістичне (антична, середньовічна, ренесансна, барочна, класична, реалістична, ранньоромантична, романтична, пізньоромантична, імпресіоністична, експресіоністична, авангардна, сучасна); культурне (церковна, світська, джазова, фольклорна).

Застосування цих методів і форм роботи сприяло підвищенню у майбутніх бакалаврів музичного мистецтва рівня їхньої музично-інтонаційної культури через створення та поповнення свого музично-інтонаційного вокабуляра; виявлення потреби в глибокому емоційно-чуттєвому сприйнятті інтонаційної природи музичного мистецтва, образного змісту шедеврів світової музичної культури;

ознайомлення та розширення сфери орудування базовими елементами музичної інтонації; появу інтересу до професійно-педагогічної діяльності, самосвідомості.

Реалізація другої умови (формування мотиваційної готовності студентів до підвищення рівня їхньої музично-інтонаційної культури способом активізації емоційно-вольової сфери та поглиблення естетичної спрямованості музично-освітнього процесу), здійснювалася за такими напрямками: створення музичних фрагментів як мотивація формування власної музично-інтонаційної культури; поглиблення зацікавленості мистецтвом ХХ ст. через залучення прогресивного репертуару для сольфеджування; розвиток емоційного сприйняття змісту музики; активізація рефлексивно-оцінної діяльності. У процесі впровадження другої педагогічної умови використано різноманітні творчі завдання для підвищення показників мотиваційного та рефлексивного компонентів музично-інтонаційної культури, а саме: позитивної мотивації до формування власної музично-інтонаційної культури, а також для розвитку навичок використання типових інтонацій у професійній діяльності.

На основі розробленого в процесі дослідження музично-інтонаційного вокабуляра залежно від тематики заняття в комплексі музично-теоретичних дисциплін майбутні бакалаври виконували такі завдання: „Доповнити диктант”, „Створити музичний фрагмент”; „Створити варіацію”; „Створити акомпанемент”. Паралельно відбувалося слухове засвоєння музики ХХ ст., долалися проблеми інтонування й розуміння складного мелодико-ритмічного задуму фрагментів творів Б. Бартока, К. Дебюссі, Е. Денісова, О. Мессіана, Д. Мійо, С. Прокоф'єва, С. Рахманінова, І. Стравінського, П. Хіндемита, Д. Шостаковича та ін. Упровадження другої умови відбувалося із залученням методів, що заохочували майбутніх бакалаврів опановувати музично-інтонаційну культуру в процесі професійної підготовки, сприяли розвитку емпатії та емоційної мотивації до сприйняття інтонаційної природи музичного мистецтва. Мотивація до досягнення музично-інтонаційної культури межує із ціннісним ставленням до обраної професії. Дієвими в ході експерименту виявилися творчі заняття на такі теми: „Що таке музика саме для тебе?”, „Музично-інтонаційна культура у Вашому розумінні – це...?”, „Позитивні та негативні сторони музично-педагогічної професії”, „Справжній музикант-педагог – це...”. Під час аналізу робіт та усних виступів виявлено, що майбутні музиканти стали сприймати музичне мистецтво як щось „близьке та рідне”, що ніколи не втратить своєї цінності незалежно від дальшого розвитку життєвого світу та роду діяльності.

У процесі формувального етапу експерименту значущими стали вправи на розвиток емпатії: „Зрозумій іншого” допомагала відчувати настрій одне одного, психологічний стан, емоції, переживання; „Люблячий погляд” поліпшувала загальний емоційний тонус групи та спонукала учасників до активної творчої взаємодії; „Зображення почуттів” виконувалася парами для визначення почуття партнера; „Я знаю що тобі наснилося” допомагала виявити, наскільки присутня здатність проникнути у світ чужої підсвідомості й зрозуміти її, як це відбувається при розумінні образного змісту музичних творів; „Серце і душа” пробуджувала емпатичні здібності за допомогою улюбленого кольору, міміки, способу вимови, інтонування. Для поглиблення естетичної спрямованості та підсилення мотивації

майбутніх музикантів до підвищення рівня їхньої музично-інтонаційної культури в процесі реалізації другої умови застосовувалася українська хорова музика, зокрема, використано пісні „Ой ходить сон”, „Вийди, вийди, Іванку”, „Ой сива зозуленька”, „Щедрий вечір” в обробленні В. Калиниченко, М. Леонтовича, І. Поклада, В. Уманця та твори відомих композиторів, а саме: Д. Бортнянського, Л. Дичко, А. Штогаренка на вірші А. Демиденка, А. Музичука, Ю. Рибчинського, Т. Шевченка тощо.

Результативність запровадження зазначених педагогічних умов у процес підготовки майбутніх бакалаврів музичного мистецтва істотно залежала від реалізації *третьої педагогічної умови* – поетапного формування теоретичних і практично-творчих музичних компетентностей майбутніх фахівців з огляду на принципи: взаємодії пізнавальної, рефлексивно-оцінної та творчої активностей студентів; варіативності форм музичної діяльності; суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників музично-освітнього процесу; використання активних форм і методів музичного навчання. Третю умову упроваджено за допомогою таких форм роботи: розвиток інтонаційного слуху на основі цілотнової гами; накопичення інтонаційно-слухового досвіду в галузі музичного мистецтва; поглиблення знань і навичок у роботі з інтервалами; засвоєння мелодичних фігур як основи формування музично-інтонаційної культури. Це сприяло підвищенню рівня когнітивного компонента музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва.

Поетапне формування теоретичних і практично-творчих музичних компетентностей майбутніх фахівців завдяки активізації продуктивної пізнавальної діяльності активно відбувалося в процесі вивчення музично-теоретичних дисциплін. Цілотонові гами (I та II ряду) слугували практичним базисом процесу формування музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва. Якщо цілотнова гама від „с” буде першим рядом, то від звуку „сіс” – другим. Наступний інформаційний блок – це побудова інтервалів на ступенях цілотнового ряду. Студенти різних спеціалізацій поступово однаково легко могли із цим впоратися, їх дедалі менше бентежила величина інтервалу й наявність знаків альтерації. Запропонована система дала змогу подолати ладову інерцію мажорної гами й розвивати інтонаційний слух не тільки в діатоніці, а й в умовах складніших ладових елементів і систем (у розділі „Хроматика”).

В межах реалізації третьої педагогічної умови було розроблено та впроваджено спецкурс „Музично-інтонаційна культура музиканта”. Тематика першого розділу спецкурсу спрямована на формування особистісно-професійної позиції музиканта, а музично-інтонаційна культура розглядається як вагомий показник професійної досконалості. Естетичну пропедевтику та емоційно-ціннісні аспекти музично-інтонаційної культури в освітньому процесі розкрито в другому розділі. Третій розділ ґрунтовано на методиці розвитку інтонаційного слуху та емоційно-художніх уявлень з використанням трьох блоків мелодичних фігур, типових інтонацій і сучасних інтонаційних структур у практичному музикуванні.

Комплексне запровадження педагогічних умов дало змогу досягти ліпшої ефективності й результативності у формуванні музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки.

Контрольний зріз відбувався за програмою, започаткованою на

констатувальному етапі дослідження. Порівняльний аналіз результатів констатувального й контрольного етапів експерименту засвідчив позитивні зміни рівнів сформованості музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки (див. табл.1).

Таблиця 1

Динаміка рівнів сформованості музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки до та після експерименту (%)

Рівні	Експериментальна група			Контрольна група		
	До експерименту	Після експерименту	Різниця між показниками	До експерименту	Після експерименту	Різниця між показниками
Творчо-інтелектуальний	20,0	28,5	+8,5	19,4	16,9	-2,5
Продуктивно-ціннісний	46,2	51,5	+5,3	46,8	46,0	-0,8
Інтуїтивно-репродуктивний	33,8	20,0	-13,8	33,8	37,1	+3,3

У майбутніх бакалаврів експериментальної групи істотна різниця спостерігалася на творчо-інтелектуальному (високому) та інтуїтивно-репродуктивному (низькому) рівнях сформованості музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів із позитивними змінами наприкінці експериментальної роботи. Творчо-інтелектуальний рівень наприкінці експерименту становив 28,5% проти 20,0% на початку (з різницею в +8,5%). А інтуїтивно-репродуктивний – 20,0% проти 33,8% на початку (з різницею в -13,8%). У майбутніх музикантів контрольної групи різниця між рівнями виявилася не дуже суттєвою, зміни відбулися загалом з різницею в 3%.

Аналіз результатів проведеного дослідження продемонстрував високий загальний рівень сформованості музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки та підтвердив ефективність процесу впровадження розроблених педагогічних умов, що є переконливою підставою вважати завдання дисертації виконаними, а мету досягнутою. Вірогідність результатів експериментальної роботи доведено засобами математичної статистики з використанням критерію Пірсона χ^2 .

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та практичне розв'язання актуальної проблеми формування музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва у процесі професійної підготовки, що полягало в науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов, які забезпечують ефективність досліджуваного процесу. Результати розвідки підтвердили провідні положення наукового задуму й дали можливість дійти висновків відповідно до поставлених завдань.

1. Вивчено процес формування музично-інтонаційної культури як психолого-педагогічної проблеми. На підставі комплексного аналізу наукової літератури засвідчено, що проблема формування музично-інтонаційної культури є поліаспектною, має складний характер і об'єднує низку порівняно самостійних наукових напрямів, які сукупно дають змогу скласти цілісне уявлення про окреслену проблему. У теорії та практиці вищої освіти накопичено великий досвід, що є основою для формування кваліфікованого фахівця у сфері музичного мистецтва, але науково-педагогічний аналіз літератури продемонстрував, що цілісного дослідження стосовно зазначеного питання не проводили.

2. Розкрито сутність поняття „*музично-інтонаційна культура майбутніх бакалаврів музичного мистецтва*” – це складник професійної культури, особистісне утворення, що охоплює естетично-інтелектуальне сприйняття, ставлення, рефлексію інтонаційної практики як особливого способу діяльності, інтонаційних проявів особистості. Схарактеризовано „*формування музично-інтонаційної культури*” як складний процес удосконалення особистості, становлення фахівця на основі розвитку музичного мислення засобами інтегративної музично-інтонаційної діяльності. Установлено головні структурні елементи феномену музично-інтонаційної культури: практично-інтелектуальні та естетичні. З'ясовано роль музично-інтонаційної культури в процесі професійної підготовки майбутніх бакалаврів музичного мистецтва в ЗВО (спеціальність – 025 Музичне мистецтво), яка служить її подальшому розвитку та вдосконаленню. Формування музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів відбувається під час вивчення багатьох загальнопрофесійних дисциплін, але особливо значуща роль належить різним видам музично-теоретичної діяльності, а саме: сольфеджіо, гармонія, поліфонія, теорія музики, аналіз музичних форм, поряд з дисциплінами блоку ІСМК та фаховими дисциплінами.

3. Діагностовано реальний стан сформованості музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва в ЗВО. Уточнено критерії, показники та рівні (творчо-інтелектуальний, продуктивно-ціннісний, інтуїтивно-репродуктивний) сформованості музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва. Виокремлено такі компоненти музично-інтонаційної культури: *мотиваційний* (ціннісна мотивація на взаємодію з музично-інтонаційною культурою; готовність студентів-музикантів до інтонаційного сприйняття музичного мистецтва), *когнітивний* (сформованість системи теоретичних і практичних знань для музично-інтонаційної діяльності; наявність інтегративного музично-інтонаційного досвіду майбутніх бакалаврів музичного мистецтва), *діяльнісний* (опанування видами музично-інтонаційної діяльності; ступінь активності в різноманітних формах музично-інтонаційної діяльності), *рефлексивний* (емоційна чуттєвість до явищ музично-інтонаційної культури; уміння керувати своїм психічним станом у процесі професійної діяльності). Розроблено діагностичний комплекс методик для визначення стану сформованості музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва. На констатувальному етапі експериментальної роботи з'ясовано, що велика кількість респондентів має інтуїтивно-репродуктивний і продуктивно-ціннісний рівні музично-інтонаційної культури за всіма показниками.

4. Обґрунтовано та впроваджено педагогічні умови формування музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки: здійснення систематичного педагогічного впливу на процес професійної підготовки майбутніх бакалаврів для формування музично-інтонаційної культури студентів за допомогою створення музично-творчого освітнього середовища; формування мотиваційної готовності студентів до підвищення рівня їхньої музично-інтонаційної культури способом активізації емоційно-вольової сфери та поглиблення естетичної спрямованості музично-освітнього процесу; поетапне формування теоретичних і практично-творчих музичних компетентностей майбутніх фахівців з огляду на принципи: взаємодії пізнавальної, рефлексивно-оцінної та творчої активності студентів; варіативності форм музичної діяльності; суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників музично-освітнього процесу; використання активних форм і методів музичного навчання.

Упровадження *першої умови* сприяло розвиненню діяльнісного компонента музично-інтонаційної культури, реалізовано за допомогою методів практичного музикування на заняттях музично-теоретичних дисциплін, практичного засвоєння типових інтонацій, музично-інтонаційного аналізу музичних зразків; складання та роботи з музично-інтонаційним вокабуляром, формування мотиваційної готовності студентів до підвищення рівня їхньої музично-інтонаційної культури через активізацію емоційно-вольової сфери та поглиблення естетичної спрямованості музично-освітнього процесу; *другу педагогічну умову*, що підвищувала рівень мотиваційного й рефлексивного компонентів, упроваджено за такими напрямками: створення музичних фрагментів як мотивація формування власної музично-інтонаційної культури, поглиблення зацікавленості мистецтвом ХХ ст. за допомогою прогресивного репертуару для сольфеджування, розвиток емоційного сприйняття змісту музики, активізація рефлексивно-оцінної діяльності; *третю педагогічну умову*, яка відповідала за формування когнітивного компонента, упроваджено за допомогою авторської методики розвитку інтонаційного слуху на основі цілотнової гами, накопичення інтонаційно-слухового досвіду в галузі музичного мистецтва, поглиблення знань і навичок у роботі з інтервалами як базовими елементами музичної інтонації, опанування мелодичних фігур як основи формування музично-інтонаційної культури. Цей комплекс педагогічних умов запроваджено в освітній процес підготовки майбутніх бакалаврів музичного мистецтва на формувальному етапі дослідно-експериментальної роботи.

5. Експериментально перевірено й підтверджено ефективність упровадження педагогічних умов формування музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки. З'ясовано, що комплексна реалізація під час професійної підготовки майбутніх бакалаврів запропонованих педагогічних умов дала змогу досягнути суттєвої позитивної динаміки розвитку музично-інтонаційної культури в експериментальних групах, порівнюючи з контрольними, за всіма критеріями її сформованості. Ефективність упровадження педагогічних умов визначено за допомогою розрахунків критерію Пірсона, що засвідчили статистичну значущість і достовірність результатів педагогічного експерименту.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. До

перспективних напрямів дальших наукових розвідок належать дослідження кожного з визначених змістовних компонентів музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів, створення й технологічне функціонування поліфункціональної системи формування музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України, зокрема тих, що входять до міжнародних наукометричних баз:

1. Михайлова А. О. Деякі аспекти інтонаційної роботи в курсі сольфеджіо. *Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки.* 2016. №2 (299). С. 115 – 119.

2. Михайлова А. О. Формування музично-інтонаційної культури майбутнього музиканта: термінологічний аспект. *Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки.* 2017. №2 (307). С. 101 – 108.

3. Михайлова А. О. Поліфункціональна сутність музично-інтонаційної культури музиканта. *Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки.* 2018. №5 (319). С. 104 – 110.

Стаття в зарубіжному науковому виданні:

4. Михайлова А. О. Теоретичні дисципліни в процесі формування музично-інтонаційної культури майбутнього музиканта. *International journal of innovative technologies in social science.* 2018. №3 (7). Vol.1. P. 41 – 44.

Статті в інших виданнях, матеріали конференцій:

5. Михайлова А. Формирование интонационных навыков в преодолении чувства ладового тяготения в ходе изучения курса сольфеджио. *Развитие науки в XXI веке : сборник статей научно-информационного центра „Знание” по материалам X Междунар. науч.-практ. конф. (15 фев. 2016, г. Харьков) 2016. 3 часть.* С. 5 – 8.

6. Михайлова А. О. Музично-інтонаційна культура як важливий аспект формування особистості музиканта. *Перспективні наукові дослідження : матеріали XIII міжнар. наук.-практ. конф. (15 – 22 лют. 2017, м. Софія).* Секція: педагогічні науки. 2017. Том 3. С. 14 – 16.

7. Михайлова А. О. Спектр дослідницьких тлумачень музичної інтонації. *Українське музикознавство, музична педагогіка і виконавство у загальноєвропейському контексті : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (2 груд. 2017, м. Северодонецьк).* Северодонецьк, 2017. С. 29 – 31.

8. Михайлова А. О. Роль інтонації в процесі формування музично-інтонаційної культури студентів музичних спеціальностей. *Ключові питання в сучасній науці – 2018: матеріали XVI Міжнар. наук.-практ. конф. (15 – 22 квіт. 2018, м. Софія).* Секція: педагогічні науки. Софія, 2018. Том 4. С. 3 – 5.

9. Михайлова А. О. Місце музично-інтонаційної культури в процесі професійної підготовки музиканта. *Науковий простір Європи – 2018 : матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (7 – 15 квіт. 2018, м. Пшемишль).* Секція: педагогічні науки. Пшемишль, 2018. Том 6. С. 21 – 23.

10. Михайлова А. О. Діагностика та етапи формування музично-інтонаційної культури студентів музичних спеціальностей. *Східне партнерство – 2018 :*

матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (7 – 15 верес. 2018, м. Пшемишль). Секція: педагогічні науки. Пшемишль, 2018. Том 2. С. 40 – 42.

11. Михайлова А. О. Педагогічні умови формування музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва. *Українське музикознавство, музична педагогіка і виконавство у загальноєвропейському контексті* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (30 листоп. 2019, м. Сєверодонецьк). Сєверодонецьк, 2019. С. 34 – 37.

АНОТАЦІЇ

Михайлова А. О. Формування музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва у процесі професійної підготовки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Державний вищий навчальний заклад „Донбаський державний педагогічний університет”. – Слов’янськ, 2021.

Дисертація є теоретико-експериментальним дослідженням проблеми формування музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки.

У дисертації на підставі комплексного аналізу психолого-педагогічної та наукової літератури досліджено генезу поняття „культура”, „професійна культура”, „музична культура”, „інтонація”, „інтонаційна культура”. Визначено головні психолого-педагогічні позиції щодо трактування категорії „музично-інтонаційна культура майбутніх бакалаврів музичного мистецтва”, яка містить практично-інтелектуальні та естетичні структурні елементи. Виокремлено компоненти музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний. Визначено критерії, показники та схарактеризовано рівні сформованості музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки.

Теоретично обґрунтовано, упроваджено та експериментально перевірено педагогічні умови формування музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки. Ефективність процесу формування музично-інтонаційної культури забезпечується реалізацією педагогічних умов (здійснення систематичного педагогічного впливу на процес професійної підготовки майбутніх бакалаврів для формування музично-інтонаційної культури студентів за допомогою створення музично-творчого освітнього середовища; формування мотиваційної готовності студентів до підвищення рівня їхньої музично-інтонаційної культури способом активізації емоційно-вольової сфери та поглиблення естетичної спрямованості музично-освітнього процесу; поетапне формування теоретичних і практично-творчих музичних компетентностей майбутніх фахівців з огляду на принципи: взаємодії пізнавальної, рефлексивно-оцінної та творчої активності студентів; варіативності форм музичної діяльності; суб’єкт-суб’єктної взаємодії учасників музично-освітнього процесу; використання активних форм і методів музичного навчання). Експериментально засвідчено ефективність визначених педагогічних умов формування музично-інтонаційної культури майбутніх бакалаврів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки.

Ключові слова: інтонація, культура, музично-інтонаційна культура, майбутні бакалаври музичного мистецтва, заклад вищої освіти, професійна підготовка, педагогічні умови.

Михайлова А. О. Формирование музыкально-интонационной культуры будущих бакалавров музыкального искусства в процессе профессиональной подготовки. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Государственное высшее учебное заведение „Донбасский государственный педагогический университет”. – Славянск, 2021.

Диссертация является теоретико-экспериментальным исследованием проблемы формирования музыкально-интонационной культуры будущих бакалавров музыкального искусства в процессе профессиональной подготовки.

В диссертации на основании комплексного анализа научной литературы исследован генезис понятий „культура”, „профессиональная культура”, „музыкальная культура”, „интонация”, „интонационная культура”. Определены основные психолого-педагогические позиции трактовки категории „музыкально-интонационная культура будущих бакалавров музыкального искусства”, которая включает практически-интеллектуальные и эстетические структурные элементы. Определены компоненты, критерии, показатели, уровни сформированности музыкально-интонационной культуры будущих бакалавров музыкального искусства в процессе профессиональной подготовки.

Обоснованы и экспериментально проверены педагогические условия формирования музыкально-интонационной культуры будущих бакалавров в процессе профессиональной подготовки. Эффективность процесса формирования музыкально-интонационной культуры обеспечивается реализацией педагогических условий (систематическое педагогическое воздействие на процесс подготовки будущих бакалавров с целью формирования музыкально-интонационной культуры посредством создания музыкально-творческой среды; формирование мотивационной готовности к повышению уровня музыкально-интонационной культуры путем активизации эмоционально-волевой сферы и углубления эстетической направленности музыкально-образовательного процесса; поэтапное формирование теоретических и практически-творческих музыкальных компетентностей будущих специалистов с учетом принципов: взаимодействия познавательной, рефлексивно-оценочной и творческой активности студентов; вариативности форм музыкальной деятельности; субъект-субъектного взаимодействия участников музыкально-образовательного процесса; использования активных форм и методов музыкального обучения). Экспериментально доказана эффективность педагогических условий формирования музыкально-интонационной культуры будущих бакалавров в процессе профессиональной подготовки.

Ключевые слова: интонация, культура, музыкально-интонационная культура, будущие бакалавры музыкального искусства, учреждение высшего образования, профессиональная подготовка, педагогические условия.

Mykhailova A. O. Formation of musical-intonational culture of future bachelors of musical art in the process of professional training. – Qualifying scientific work published in manuscript form.

The thesis for degree of Candidate of Pedagogical Sciences (Doctor of Philosophy) in Specialty 13.00.04, „Theory and Methods of Vocational Training”. – State Higher Educational Institution „Donbas State Pedagogical University”. – Sloviansk, 2021.

The dissertation is a theoretical and experimental research of the problem of formation of musical-intonational culture of future bachelors of musical art in the process of professional training.

Genesis of concepts of „culture”, „professional culture”, „musical culture”, „intonation”, „intonation culture” based on a comprehensive analysis of psychological, pedagogical and scientific literature is investigated. The main psychological and pedagogical positions on the interpretation of the category „musical-intonational culture of future bachelors of musical art” are determined, which includes structural elements: practical-intellectual (musical thinking; intonation hearing; musical memory; musical-intonational experience; free orientation in diatonics and chromatics; intonation in tonality / out of tonality; knowledge of musical styles, eras; musical literacy) and aesthetic (cultural attitudes, creative imagination, emotional and artistic perception, sense of wholeness, artistic taste). Components of musical-intonation culture of future bachelors are singled out: motivational, cognitive, activity, reflexive. Criteria, indicators and levels of formation of musical-intonational culture of future bachelors of musical art in the process of professional training are determined. There is an important component is the cycle of musical and theoretical disciplines, which should give the future specialist the musical literacy of the elementary skills of correct intonation and recording of musical text and the deep disclosure of the content of the musical composition in the curriculum of future bachelors of musical art.

Pedagogical conditions of formation of musical-intonational culture of future bachelors of musical art in the process of professional training are theoretically substantiated and experimentally verified. The effectiveness of the process of formation of musical-intonational culture is ensured by the implementation of pedagogical conditions (systematic pedagogical influence to the process of professional training of future bachelors to form musical-intonational culture of students by creating musical-creative educational environment; formation of motivational readiness of students to increase their musical-intonational culture by activating emotional and volitional sphere and deepening of aesthetic orientation of the musical-educational process; gradual formation of theoretical and practical-creative musical competencies of future professionals, taking into account the principles of interaction of cognitive, reflexive and creative activity of students; variability of forms of musical activity; subjective interaction of participants in the music-educational process; using of active forms and methods of music education). The effectiveness of certain pedagogical conditions for formation of musical-intonational culture of future bachelors of musical art in the process of professional training are experimentally proved.

Keywords: intonation, culture, musical-intonational culture, future bachelors of musical art, institution of higher education, professional training, pedagogical conditions.

Підписано до друку 20.01.2021 р.
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Друк ризографія. Умов. друк. арк. 1.2. Обл.-вид. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 5.

Надруковано у видавництві
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля
Свідоцтво про реєстрацію: серія ДК № 1620 від 18.12.03 р.
Адреса видавництва: 93406, м. Северодонецьк, пр. Центральний, 59-а
Телефон: (06452) 44-118. Факс: (06452) 40-342
E-mail: uni.snu.edu@gmail.com; <http://snu.edu.ua>